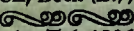

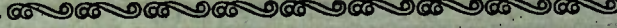

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht; F. J. H. M. Eyck, Beek (L.); J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht.
Uitgever: M. Huydts, Bredestraat 2, Maastricht. Tel. 1306

Versijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3,60 per jaar, afzonderlijk nummer 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD. Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in Juni. - Nieuwe Leden. - Verslag Maand. Vergadering 7 Mei. - Aanvullingen en Errata in No. 4. - S. J. Kentgens, De Benbes, (Paris quadrifolia). - P. Hens, Avifauna van Limburg. (vervolg). - Dr. Mac Gillavry. Bijdrage tot de kennis der Netwantsen (Rhynchota) van Limburg. - Schmitz-Duda, Een nieuw, ongevleugeld dipteron uit de omstreken van Rio de Janeiro.

Atelier REMBRANDT

Groote Staat 46,

Maastricht.

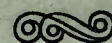
**:- Speciaal adres voor het :-
vervaardigen van Foto's voor
wetenschappelijke doeleinden,
zooals het fotografeeren van
insecten, mineralen, bloemen,
enz. enz. - - - -**

Prijscourant op aanvraag.

DRUKKERIJ

M. HUYDTS

BREDESTRAAT 2 MAASTRICHT
TELEFOON 1306

HET DOOR ONS
GELEVERDE
DRUKWERK
IS
ONZE RECLAME.

GEVESTIGD:

Ingenieurs- en Architectenbureau

van

Ir. Henri T. A. HUYDTS civ. ing.

BOURGOGNESTRAAT 3,

Telefoon 1348, MAASTRICHT.

Belast zich met het ontwerpen en begrooten van werken op bouwkundig en waterbouwkundig gebied; ontwerpen, berekenen en controleren van gewapend beton en ijzerconstructies. ::

Hôtel - Restaurant
„DERLON”

O. L. Vr. Plein 6 Maastricht.

Centrale verwarming.

Stroomend water op alle kamers.

Diners à prix fixe

van 5-7½ uur.

APARTE ZALEN

voor groote

en klelne

GEZELSCHAPPEN.

Voor conditiën omtrent het plaatsen van
advertentiën op den omslag van dit
MAANDBLAD
zich uitsluitend te wenden tot den
Uitgever.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. **Mederedacteuren:** Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht, F. J. H. M. Eyck, Beek (L.), J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht. **Uitgever:** M. Huydts, Bredestraat 2, Maastricht. Tel. 1306

Verschijnt **Vrijdags** voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3,60 per jaar, afzonderlijk nummer 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD. Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in Juni. = Nieuwe Leden. = Verslag Maand. Vergadering 7 Mei. = Aanvullingen en Errata in No. 4. = S. J. Kentgens, De Eenbes, (Paris quadrifolia). = P. Hens, Avifauna van Limburg. (vervolg). = Dr. Mac Gillavry. Bijdrage tot de kennis der Netwantsen (Rhynchota) van Limburg. = Schmitz-Duda, Een nieuw, ongevleugeld dipteron uit de omstreken van Rio de Janeiro.

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 4 JUNI e. k.
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

NIEUWE LEDEN: dhrn: J. L. Wielders, Praeparateur, Venlo, Havenstr. 11; P. H. A. van Aelst, Kapitein-Paardenarts, Utrecht, Willem Barentstr. 35; Mr. J. D. Onland, Advocaat-Procureur, Heerlen; A. A. Tjittes Onderwijzer, Driebergen, Wethouderslaan 8; Wel-Eerw. Heer J. Keulen, Leeraar a.h. Bissch. Brusselschestr. 38; Eerw. Zusters Ursulinen, Roermond; Mej. Louise Hoorn, Amsterdam; Ir. H. T. A. Huydts, Bourgognestr. 3; H. Ch. L. Klijnen, Acc., Spoorweglaan 11, Maastricht.

Verslag der Maandelijksche Vergadering van 7 Mei 11.

Aanwezig de heeren: Jos. Cremers, Voorzitter, Fr. van Rummelen, C. Blankevoort, Lagers, Joh. Th. v.d. Zwaan, Aug. Kengen, W. de Backer, Mr. E. B. H. M. Nève, Henri Versterren, Edm. Nijst, F. Muller, Bouchoms, G. H. Waage, P. Hens, J. Maessen, Br. Alcuinus, Br. Bertrandus, Br. Nicephorus, Br. Hyacinthus, Br. Theodorik, Br. Gerardus, M. Huydts, A. Hennis, P. H. Schmitz S. J.

De **Voorzitter** opent de vergadering te 6.20 en geeft, na met enkele woorden gewezen te hebben op den vooruitgang van ons ledental, van de maandelijksche vergaderingen, van het maandblad, het woord aan Prof. **Keuller** ter voortzetting van den palaeontologischen cursus. Deze behandelt heden in 't kort de hoogere groepen der Eencelligen, de niet voor bewa-

ring door fossilizatie vatbare Flagellata, Sporozoa, Infusoria en Suctorica.

Vervolgens wordt het woord gevoerd door den heer **G. H. Waage**, die twee zeer interessante dierlijke lithopaediën vertoont en het ontstaan van zulke abnormaliteiten toelicht: Zooals bekend, is de klasse der *Mammalia* te verdeelen, wat hun voortplanting aangaat, in 3 onderklassen n.l. 1. *Monotremata* 2. *Marsupialia* 3. *Placentalia*. De *Monotremata* planten zich voort door eieren, die gelegd worden in een nest of geborgen worden in een tijdelijke buidel. De *Marsupialia* brengen levende jongen ter wereld, die nog zeer onvolkomen zijn en verder uitgroeien in de buidel, waarin zij niet lang na de conceptie reeds gebracht worden. De *Placentalia* brengen volkomen ontwikkelde jongen ter wereld. De bloedvaten van 't zich ontwikkelende jong staan op bepaalde plaatsen met die van de moeder in verbinding. Het zich hier ontwikkelende orgaan heet placenta en hierdoor ontvangen de embryonen een tijdlang hun voedsel. Nu gebeurt 't soms dat 't jonge dier in 't moederlichaam sterft. Meestal wordt dan 't embryo met de placenta uitgestooten. Een enkele maal echter gebeurt 't, dat deze doode massa in 't lichaam blijft zitten. 't Embryo geheel omsloten door de placenta is van de buitenlucht afgesloten en aseptisch verpakt, zoodat bederf niet mogelijk is. 't Gestorven dier droogt dan in en kalkzouten dringen binnen. 't Geheel krijgt dan een leerachtig uiterlijk en kan jaren in 't lichaam blijven. Men noemt 't dan lithopaedion of steenvrucht. 't Moederdier is dan voor verdere voortplanting ongeschikt en wanneer 't geval zich voordoet bij runderen worden ze meestal geslacht. In 't abattoir worden dan deze lithopaediën gevonden. Bij 't vinden van een dergelijke abnormaliteit houdt spreker zich bijzonder aanbevolen.

P. H. Schmitz S. J. biedt een aantal overdrukken voor de bibliotheek van het Genootschap ten geschenke aan.

Verder vestigt hij de aandacht der leden-ornithologen op een artikel in Zoologisch Anzeiger, Vol. 59 Nr. 1/2 (20 Maart 1924) p. 30 over het eigenaardige gedrag der nestjongen van den boompieper (*Anthus trivialis*), die veel vroeger dan andere zangvogels het nest verlaten en zich over een groot terrein verspreiden, waardoor hunne voeding door de ouders eenigszins bemoeijlikt wordt. Een ander opstel in hetzelfde tijdschrift (Vol. 58 Nr. 7/8 5. II. 1924) : Experimentelle Untersuchungen zur Frage nach der Ernährung der Wassertiere durch gelöste Nährstoffe, door Krizenecky, gaf Spr. aanleiding tot het nemen van proeven met larven van den gewonen Kikker, (*Rana temporaria*). Deze werden door hem op een zeer vroeg stadium, nog voor de uitwendige kieuwen duidelijk ontwikkeld waren, uit haar geleiomhulsel genomen en in een dagelijks vernieuwde oplossing van 0.5 g. Sanatogeen + 0.5 g. suiker op 1 Ltr. water gebracht om na te gaan, of zij in deze oplossing (die later nog sterker met water verdund werd), zonder eenig ander voedsel in staat waren zich verder te ontwikkelen. Het resultaat was positief. Spr. demonstreerde een exemplaar door hem reeds langer dan een maand aldus gekweekt en uitgegroeid tot een normale, hoewel magere, „Koele kop”, zooals men in Limburg zegt. Allerhand merkwaardige verschijnselen zoowel bij deze proefdieren als bij de contrôle-serie (larven zonder voedsel in zuiver water) werden daarbij waargenomen. O.a. ondergingen de larven in de sanatogeen-suikeroplossing een sterke opwaartsche drukking waardoor zij ondanks alle pogingen tot dieper dalen steeds naar de oppervlakte van de vloeistof gedreven werden; bracht men de dieren echter gedurende 12—24 uren in schoon water, dan werden ze „soortelijk zwaarder” en konden zich op elk niveau van de vloeistof houden. De oorzaak hiervan is Spr. onbekend, hij vermoedt een fysiologisch abnormale toestand van de kleine longen, die bij kikkerlarven reeds vroeg ontstaan en als hydrostatische organen functioneeren.

De Heer **P. Hens** vertoont een steenen pijlspits, door hem op 24 April l.l. in de Peel bij Venray gevonden. Sommige heeren twijfelen er aan of dit voorwerp inderdaad door menschenhanden vervaardigd is.

Vervolgens vestigt hij er de aandacht op, dat zich in het Museum van het Genootschap, in de collectie de Wever, 2 exemplaren van de thans uitgestorven Trekduif *Ectopistes migratorius* (L.) uit Noord-Amerika bevinden. Waar betrekkelijk weinig dezer dieren in Musea bewaard zijn gebleven, raadt spreker aan deze kostbare vogels welke nog in goeden staat zijn na desinfecteering in een

afzonderlijk stofdicht sluitend glazen kastje op te bergen. Het zijn wel de meest waardevolle objecten van het Museum.

Naar aanleiding van de mededeeling van Pater Schmitz over jonge Boompiepers, welke nog vóór dat ze vliegen kunnen reeds uit het nest kruipen en zich daarvan ver verwijderen, wijst Spr. er op hoe ook deze grondbroeder zich blijkbaar aanpast, gelijk de echte nestvlinders (hoenders, watervogels enz.), aan de natuurlijke omstandigheden, welke verband houden met zijn broeden op den grond.

Iets dergelijks is evenwel ook waargenomen bij een hoendersoort, *Opisthocomus hoazin* (St. Müll.), uit Zuid-Amerika, welke echter in het struikgewas broedt en waarvan de jongen terstond na het uitkomen het nest verlaten om in de boomtakken rond te springen en te klimmen door middel hunner pooten en klauwen van duim en middelvinger.

Bij een bezoek aan den Boschberg nam de heer **F. Kurris**, die thans het woord krijgt, blaasvormige concreties op de muren van de gangen waar, die men het beste met den naam „versteende tranen” kan bestempelen. Deze bestonden na een kwalitatief scheikundig onderzoek uit calcium-carbonaat (calciet), dat microscopisch bekeken merkwaardig mooi gekristalliseerd was. Verder vertoonde het monster geen sulfaatreactie maar wel een sterke nitraat-reactie. De versteende tranen waren gevuld met een vloeistof. Ook was in het microscopische beeld organische stof te bespeuren. Deze tranen kwamen alleen voor op plaatsen waar de mergelwand met gips was hersteld.

Een en ander leidt spreker tot de volgende waarschijnlijke verklaring : De gebruikte gips die onzuiver was, is een voedingsbodem voor nitraat-bacteriën. Deze leggen de luchtstikstof vast als calciumnitraat : een stof die hygroscopisch is en zoo die vloeistof geeft, die de „versteende traan” vult. In deze vloeistof kan $Ca\ CO_3$ oplossen en daarna weer afzetten.

We nemen hier dus een miniatuurnitraat-fabriekje waar !

De heer **v. d. Zwaan** deelt mede, dat hij onlangs bij het doorsnijden van een appel vond, dat één der pitten reeds ontkiemd was. Hij vraagt of dit meer voorkomt. Geen der aanwezigen had iets dergelijks ooit bij appels waargenomen.

Aanvullingen en Errata in No. 4.

Blz. 47 kolom 1 regel 3 v. b. lees : adellijke — r. 10 v. b. lees : zulks —. Het afgebeelde exemplaar van d. Appelvink is van 12 Maart 1922, Houthem (L.) Coll. P. Hens, Cat. No. 1220 — blz. 48 k. 1 r. 2 v. b. lees : bouwland —. De rietgors en de ijsgors op blz. 49 en 51 zijn op natuurlijke grootte weergegeven; de laatste is een ♂ en geen ♀ gelijk abusievel-

lijk vermeld werd. — blz. 50 k. 2 r. 19 v.o. staat : vermeldt (Dubois. N. lees : vermeldt Dubois (N. — blz. 53 k. 2 r. 9 v. b. staat : laten, lees : gelaten bl. 45 k. r. 22 l v. b. staat : tweede, lees : derde — k. 2 r. 29 v. b. staat : derde, lees : vierde — blz. 58 k. 1 achter regel 19 v.o. is deze volzin weggevallen : Het is mij eene aangename plicht beide Heeren hierbij openlijk dank te zeggen voor hunne welwillendheid — blz. 60 k. 1. r. 7 v.o. lees : misschien.

DE EENBES (*Paris quadrifolia*)

door

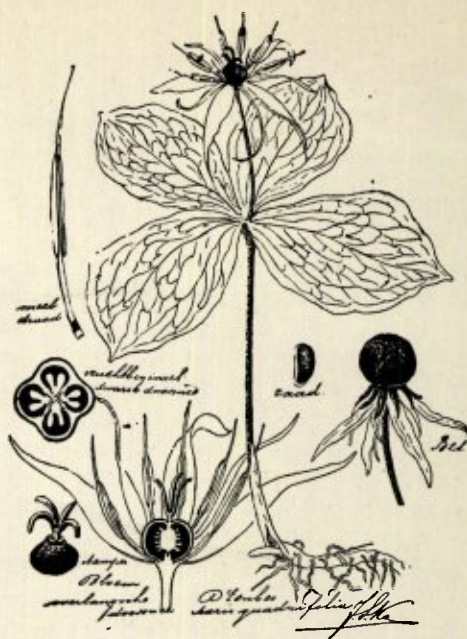
S. J. Kentgens, Sittard.

Lang reeds heeft de lente haar intrede gedaan. Haar eerste boden, de Primula's zijn al verdwenen en de anemonen hebben gebruik gemaakt van de gelegenheid om haar rosewitte kronen te openen in het licht der lentezon. Vrij nog kon deze haar stralen zenden tusschen de takken van boomen en struweel door, waaraan de bladeren nog maar half aanwezig waren of nog beschermd werden door schubben. Of zij zich haastten op te schieten nog vóór grassen en andere planten in weelderigen groei een bedreiging vormden voor haar bestaan.

Een laatste sleutelbloem, een enkel windroosje is er nog ; en, 't kopje wiegelend op den zoelen adem van den lentewind, schijnen ze elkaar te vertellen de sagen, die phantasie weefde om haar bestaan. En wie de taal der bloemen verstaat, vangt verhalen op van schatten, in onderaardsche zalen verborgen, waarheen nimfen den weg wijzen en de deuren openen met . . . sleutelbloemen. Hij zal de anemone hooren lispelen, dat Venus haar deed opspringen uit de asch van Adonis, haar lieveling, die een oogenblik aan haar beschermende waakzaamheid wist te ontsnappen, zich ter jacht begaf, maar in dit hartstochtelijk geliefd spel den dood vond door een ever, die hem met zijn forsche tanden neerverelde. Zij moeten nu jaar in jaar uit de herinnering aan haar beschermeling levendig houden.

Met dat 't seizoen vorderde, werden de levensomstandigheden voor de flora van den boschgrond anders. En andere planten verschenen, aangepast aan de veranderde omstandigheden. Tweebladig dalkruid (*Maianthemum Convallaria*), 't lelietje der dalen (*Convallaria majalis*), Salomonszegel (*Polygonatum officinale*, *P. multiflorum*, *P. verticillatum*) en de eenbes (*Paris quadrifolia*) zijn echte schaduwplanten.

Voor al de laatste is 'om tal van eigenaardigheden merkwaardig. Inheemsch is 't geslacht *Paris* in Centraal-Azië en den Kaukasus, waar 't in meerdere soorten vertegenwoordigd is ; als een banneling of zwerver, ver levende

van zijn verwanten, zoo is onze eenbes als enkele representante er van in Europa endemisch. In alle loofbosschen op goeden, lossen, niet al te sterk begroeiden grond is ze te vinden, deze zonderling gebouwde en stellig niet typeerende vertegenwoordigster uit de familie der lelieachtigen en van de onderfamilie der *Asparageae* (1 stijl met bes). In den bodem zorgt een wortelstok, in horizontale richting groeiend, voor haar voortbestaan ; tal van bijwortels verzamelen het water met de voedingszouten. Dicht bij de groeipunt verheft zich uit deze ondergrondse de tweede as, aanvankelijk nog door een tweedeelig lager overgangsblad omgeven.

De stengel is rond, wordt 2—3 d.M. hoog en draagt gewoonlijk vier groote, breed elliptische, toegespitste, kromnervige bladen, alle in één vlak liggend. Dit juist kenmerkt deze plant als schaduwplant en zij tracht hierdoor van 't spaarzaam doorvallende licht zich zooveel mogelijk te verzekeren. Door polyphyllie vindt men ook exemplaren met 3, 5 en 6 bladen. Bij die met drie trof ik nooit bloemen.

Uit den oorsprong der bladen verheft zich de bloemsteel, die een eenmantelige bloem draagt. Het bloemdek (perigonium) bestaat uit 2 kransen van 4 bladen ; de buitenste zijn lancetvormig, groen ; de binnenste lijnvormig en altijd wat bleeker. Straalsgewijs gaan ze uit van 't midden der bloem, die daarom actinomorfe (straalvormig) genoemd wordt. De 8 meeldraden staan eveneens in twee kransen van 4. Het donker purperkleurige vruchtbeginsel, de meeldraden met de lange zwavelgele helmknoppen vormen met het bloemdek een duidelijk contrast en trekken de aandacht van bestuivers. Vier stempels zitten op 't kogelvormige vruchtbeginsel, dat vierhoekig is en aan 't oppervlak vier naden vertoont. De bloem

is progynisch, maar blijft kruisbestuiving uit, dan verzekert elke bloem zich door zelfbestuiving van bevruchting, doordat de helmknoppen tegen de stempels gaan aanliggen. Evenals bij de meeste planten, die slechts ééne bloem ontwikkelen, blijft deze ook zeer lang frisch en geopend. De variatie met 't grondtal 3 in de bloemdeelen komt ook voor.

De vrucht is eene ronde zwarte bes, ter grootte van een kers. De bes is evenals de heele plant vergiftig; door haar verlokkelijk uiterlijk is zij vooral voor kinderen gevaarlijk; 't gebruik van meerdere vruchten roept vergiftigingsverschijnselen in 't leven ook bij den mensch. Voor vele vogels is de bes noodlottig. De giftige werking berust op de aanwezigheid van Saponine dat in de plant voorkomt als paristypnine, een dubbelglucoside.

Paris quadrifolia wordt tegenwoordig als officineel middel waarschijnlijk nergens

meer gebruikt. Het schijnt hier of daar als volksmiddel nog te worden aangewend, want 't komt onder den naam van dolwortel voor in de „Lijst van Volksnamen” uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering van Pharmacie. In een oud boek lees ik, dat : „la racine est vomitive. Elle a été conseillée dans la colique. Les feuilles sont purgatives et passent pour sudorifiques et antispasmodiques. Inusité. Les fruits bacciformes sont vénéneux”.

Merkwaardig is de wijze, waarop deze planten besproken worden door geneesplantkundigen van voor een paar eeuwen. We verwijzen naar „Herbarius oft Cruydt-Boeck van Rombertus Dodonaeus” lijfarts van Keizer Maximiliaan II en Rudolf II en van 1582—1585 professor te Leiden, waar de eenbes beschreven wordt in : Het XV Capittel Van Wolfsbesie, oft Spinnecoppen.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden door

P. A. HENS, Valkenburg L.

Fam. : STURNIDAE.

GENUS : STURNUS L. 1758.

8. *Sturnus vulgaris vulgaris* L. 1). Spreeuw. — Volksn. : Sprauw, Spreef en Sprieuw (bij Maastricht). Duitsch : Star. Fransch : Etourneau vulgaire.

Een algemeen bekende broed- en trekvogel, welke meestal in klein aantal overwintert. Alleen bij zeer strenge koude trekken allen weg, althans zag ik in Januari—Februari 1917, gedurende de toen heerschende zeer strenge vorst, in de omgeving van Heerlen geen dezer vogels meer. Hetzelfde kon Pater Riotte voor de omgeving van Steijl vaststellen.

De Spreeuw broedt zoowel in steden als in dorpen onder de daken van gebouwen, in boomholten en nestkastjes.

In het najaar trekken groote scharen (subspecies?) door onze provincie. De hoofdtrek heeft plaats in October en geschiedt zeer langzaam, zoodat men dagen lang groote vluchten op dezelfde plaatsen ziet rondzwerfen en overnachten. Zoo waren in de maanden October, November en December 1921, in de omgeving van Houthem en Valkenburg, bijna dagelijks enorm veel Spreeuwen waar te nemen, welke des morgens in groote vluchten van uit het Z.O. (komende van de slaappleatsen in de omgeving van Culpen?) naar het N.W. (naar de Maasvalle) trokken om tegen zonsondergang in om-

gekeerde richting weer over te vliegen.

Het overwinteren vindt het meest nog plaats in en om de steden; minder op het platte land.

De voorjaarstrek begint, naar gelang het weer, half Februari of begin Maart. Regelmatig trekken dan, althans in Zuid-Limburg, kleinere en grootere vluchten in N.O. en O. richting; hoofdzakelijk tegen zonsondergang.

In de aangrenzende laagvlakte van den Rijn algemeen (le Roi. V. f. d. R. p. 198); zoo ook in België (Dubois. N. R. d. O. p. 193).

1) *Pastor roseus* (L.), **Rozenspreeuw**. — Volgens de Avifauna Neerlandica, 1908. p. 11, heet deze zeldzame vogel in Limburg Rozenspreeuw, zulks op gezag van Mr. H. Albarda's Aves Neerlandicae, 1897. p. 12. In dit laatste werk vermeldt Albarda eveneens, dat de soort in Limburg Rozenspreeuw wordt genoemd, zonder dat hij evenwel ook maar met een enkel woord gewag maakt van het bemachtigen van een of meer dezer zeldzame vogels in die provincie. Hij spreekt slechts van het verzamelen van onderscheidene voorwerpen in 1856, evenwel zonder nadere plaatsaanduiding. — Sindsdien zijn nog zes vangsten bekend en wel uit Noord-Brabant, Gelderland en Zuid-Holland, doch geen enkele uit Limburg. — In geen der mij bekende Limburgsche collectiën is de soort aanwezig. Ik vermeen dan ook dezen Spreeuw niet als Limburgschen vogel te mogen vermelden.

Fam. : ORIOLIDAE.

GENUS : ORIOLUS L. 1758/66.

9. *Oriolus oriolus oriolus* (L.). Wielewaal. — Volksn. : Goudmäle. Duitsch : Pirol. Fransch : Lorient jaune.

Zomervogel van de tweede helft van April of begin Mei tot in Augustus. Aankomstdati : 28

April 1908 18 April 1909, 18 April 1912. Roermond, 5 Mei 1918; 5 Mei 1919, 27 April 1920.

No. 30. *Plectrophenax nivalis* (L.). - Sneeuwgor.
 ♂ in winterkleed, begin December 1923, Heer bij Maastricht.
 Coll. Natuurh. Gen. Maastricht. Zeldzame verschijning in Limburg.
 Natuurlijke grootte.

29 April 1921, 5 Mei 1922 en 20 April 1923, Houthem.

Bewoner van grotere en kleinere bosschen (liefst loofbosschen, doch soms ook in dennen; zoo zag ik o.a. 17 Mei 1910 te Nunhem bij Roermond een paartje lokken in een vrij groot dennenbosch), parken enz. Broedvogel in wisselend aantal in alle deelen der provincie.

Gebied I. Waar beboscht terrein is, overal gemeen, o.a. om Heerlen, Kerkrade (Nillesen), Valkenburg, Houthem, Hulsberg (legsels, 3 Juni 1910, coll. M. Merckelbach), Ekkelrade (legsels, 27 Mei 1908, id.), Schin op Geulle enz.

Gebied II. Broedvogel in het Maasdal o.a. bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 51). Aldaar in de laatste jaren talrijker dan vroeger (Riotte).

Gebied III. Broedend waargenomen te Roermond, Swalmen (eieren in mijn collectie), Melick enz.

Gebied IV. Broedvogel in de omgeving van Ottersum (J. Vallen) en Arcen (C. Roncken).

Gebied V. Komt als broedvogel voor in de streek tusschen Roermond en Weert, o.a. te Nunhem (paartje, Mei 1910 in mijn collectie) en bij Baexem, om Weert (J. de Haan), bij Helden-Panningen (J. Esser), Venray (F. van Baar) enz.

In de vlakten der Rijnprovincie zeer talrijk (le Roi V. f. d. R. p. 197). Ook in België vrij algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 193). Omtrent het voorkomen der soort in het ten Zuiden van Limburg gelegen arrondissement Verviers, bericht L. Coopman (Le Gerfaut. 1921. p. 110): „Sans être rare n'est pas commun; paraît en „voie de disparition dans la région montagneuse”. Ook in de bergachtige Eifel zeldzaam of geheel ontbrekend (le Roi. als voren).

Fam.: FRINGILLIDAE.

GENUS: COCCOTHAUSTES Briss. 1760.

10. *Coccothraustes coccothraustes coccothraustes* (L.). Appelvink. — Volksn.: Dikbek en Keersvink. Duitsch: Kirschkernebeizer. Fransch: Gros-bec ordinaire.

Bewoner van parken, groote, boomrijke tuinen, loofbosschen enz. Zeldzame broedvogel.

Doortrekker en wintergast in klein aantal.

Waargenomen in:

Gebied I. Broedde in 1919 en in 1921 in de omgeving van Valkenburg (♂ en ♀ 19 Mei 1919 in mijn coll.). Overigens waargenomen : 21 Januari 1921, Valkenburg (♂ coll. Hens), 14 Januari, 12 en 16 Maart 1922, Houthem, winter 1921—1922 gevangen te Epen (Jos. Creemers), 18 Januari 1917 gevangen te Heerlen, 9 Januari 1924 te Beek-Elsloo (Riotte) enz. In de collectie H. Nillesen bevinden zich ♂ en ♀ 5 Mei 1911 te Rolduc-Kerkrade verzameld. Vermoedelijk wel broedvogels. Ten slotte bevindt zich in de verzameling der P. P. Benedictijnen te Merkelbeek een exemplaar afkomstig uit Amstenrade. Het exemplaar van 12 Maart 1922 is afgebeeld in dit tijdschrift, blz. 47.

Gebied II. Volgens Riotte (Ardea. 1913. p. 51) vermoedelijk doortrekker in de omgeving van Steijl. Zulks werd met zekerheid vastgesteld in het midden en einde van de maand April 1921, als zich een enkel exemplaar meer dan een week lang ophield in den tuin van het Missiehuis aldaar. Eind October van dat jaar werden eveneens verscheidene exemplaren aldaar waargenomen. In 1922 zag Pater Riotte van midden Januari tot eind Maart een vlucht van 26—30 van deze vogels, welke zich regelmatig in den kloostertuin ophield. Den 21 Maart zag hij de laatsten (6 stuks).

GENUS : CHLORIS Cuv. 1800.

11. Chloris chloris chloris (L.). Groenling. Volksn. : Keersvink en Greunvink. Duitsch : Grünling. Fransch : Verdier ordinaire.

Bewoner van tuinen, parken, lanen en kleine bosschen in vruchtbare, bebouwde streken.

Algemeen voorkomende broedvogel. Op sommige plaatsen zelfs zeer talrijk. Eenigen overwinteren (1921—1922 te Houthem). Komt reeds in Maart en blijft tot laat in het najaar. De zang hoort men gewoonlijk reeds van begin Maart, soms eind Februari, tot in Augustus.

Waargenomen in :

Gebied I. Talrijke en algemeen voorkomende broedvogel in het geheele gebied. Een klein aantal overwintert o.a. 20 Dec. 1919, Houthem alsmede 30 Jan. 1920, 21 Dec. 1920 en 10 Febr. 1922 eveneens aldaar.

Gebied II. Broed- en zeldzame wintervogel o.a. in de omgeving van Steijl (Riotte.

Gebied III. Een enkele maal in het najaar en in den winter waargenomen in de omgeving van Roermond en Swalmen, o.a. 25 Nov. 1904 een jong exemplaar te Swalmen (coll. H. Vallen), 22 Dec. 1906 een ♂ geschoten in een tuin te Roermond (coll. Hens), 2 Januari 1907 wederom een exemplaar te Swalmen (H. Vallen) en in December van dat jaar nog een exemplaar ter plaatse (coll. Natuurh. Gen. Maas-tricht).

Gebied IV. Uit dit gebied zijn mij geen waarnemingen bekend. In de collectie van den Heer J. Vallen bevindt zich een exemplaar 8 Nov. 1913 in het even ten Noorden van Limburg in de provincie Gelderland gelegen Groesbeek gevangen.

Gebied V. Waargenomen in de omgeving van Weert (exemplaar in de coll. N. Beckers) en Venray (♂ van 10 Januari 1907 in de coll. H. Nillesen).

In het Rijnland algemeen verbreid, maar nergens talrijk. Broedend waargenomen langs de geheele Limburgsch-Duitsche grensstreek (le Roi. V. f. d. R. p. 201). In België standvogel, doch niet algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 191). In het arrondissement Verviers als broedvogel zeldzaam geworden (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109).

Ardea. 1913. p. 52), Kessel, Geulle (J. Knols) enz.

Gebied III. Algemeene broedvogel o.a. langs den Rijksweg Sittard-Venlo, om Roermond, Swalmen, Susteren enz.

Gebied IV. Broedvogel o.a. in de omgeving van Ottersum. Soms overwinterend (1 Febr. 1918. J. Vallen).

Gebied V. Als voren o.a. in de streek tusschen Roermond en Weert, om Venray (F. van Baar) Helden-Panningen (J. Esser) enz.

In de Rijnprovincie algemeen (le Roi. V. f. d. R. p. 205), hetgeen eveneens het geval is in België (Dubois. N. R. d. O. p. 191). Ook in het arrondissement Verviers een zeer gewone broedvogel (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109).

GENUS : CARDUELIS Briss. 1760.

12. Carduelis carduelis carduelis (L.). Distelvink. — Duitsch : Stieglitz. Fransch : Chardonneret élégant.

Zeldzame broedvogel. Doortrekker in voor- en najaar. Overwinterend.

• Waargenomen in :

Gebied I. Broedde vroeger jaren geregeld in de omgeving van Valkenburg (A. Smeets); thans niet of hoogst zelden. Zoo deelde de Heer G. Smeets te Valkenburg mij mede, dat hij in het jaar 1922 een nest dezer

soort gevonden had op de ruïne van het kasteel aldaar.

Overigens doortrekker in beide trekperioden. In grootere of kleinere vluchten overwinterend. Trekt in het voorjaar tot diep in Mei; dan meestal alleen. Zoo zag ik o.a. 13 Mei 1922 een exemplaar in N.O. richting over Houthem trekkend. In het najaar ziet men deze vogels hier het meest in November en December in grootere of kleinere troepen.

Waargenomen te Valkenburg, Houthem, Heerlen enz.

Gebied II. In voor- en najaar alsmede in den winter waargenomen te Steijl aan de Maas (Riotte. Ardea. 1913 p. 52) en te Asselt, o.a. in het najaar 1923 daar zeer talrijk (H. Vallen). Te Steijl o.a. nog 22 Nov.-half Dec. 1921 veel, alsmede begin- en eind Januari 1924 eveneens in groot aantal (Riotte).

Gebied III. Als voren o.a. in Roermond en Swalmen (H. Vallen).

Gebied IV. volgens H. Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 22) spaarzame broedvogel in het Noorden der provincie. In de omgeving van Ottersum in het late najaar

13. Carduelis spinus (L.). S i j s j e. — Volksn.: Siesche. Duitsch: Zeisig. Fransch: Tarin ordinaire.

Volgens H. Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. den ook in de provincie Limburg eenige paren dezer soort broedend zijn aangetroffen. Zulks vermeldt Baron Snouckaert van Schauburg op gezag van Albarda (Aves Neerlandicae, p. 14). Een nadere aanduiding dezer broedgevallen wordt niet gegeven. In ieder geval hebben deze feiten vóór 1897 (het jaar waarin Albarda's boek werd uitgegeven) plaats gehad. Uit de laatste 18 jaren zijn mij geen broedgevallen bekend geworden, alhoewel het, in verband met het broeden der soort in België; o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109), niet ver van onze Zuidgrens, best mogelijk is, dat de soort toch een enkele maal in Limburg nestelt. Zulks vond reeds plaats in 1910 te Helenaveen op de N. Brabantsch-Limburgsche grens (Maandbl. Natuurh. Gen. 1913. No. 6. p. 24).

Carduelis flavirostris flavirostris (L.). Fratertje. — Duitsch: Berg-hänfling. Fransch: Linotte de montagne.

Volgens H. Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 22) talrijk op den doortrek in voor- en najaar. Deze mededeeling berust naar mij de Heer Nillesen mededeelde en gelijk ik wel vermoedde, op een vergissing. Gedurende de achttien jaren, dat ik in Limburg waarneem en verzamel, kreeg ik nooit een exemplaar dezer soort te zien of in handen, zoodat ik moet aannemen, dat zij in de door mij verkende streken, als de wijde omgeving van Roermond, Heerlen en Valkenburg, niet dan wel hoogst zelden voorkomt. Ik meen dan ook de soort niet als Limburgschen vogel te moeten opnemen

Deze vogel komt in het Noorden van Nederland vooral langs de zee kust, dikwijls talrijk op den trek (Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. p. 13 en Club v. Ned. Vogelk. Jaarb. 1915. p. 67).

In de aan Limburg grenzende Rijnprovincie

14. Carduelis linaria linaria (L.). B a r m s i j s. — Volksn.: Bergsies, Berbke en Vlasvink. Duitsch: Birkenzeisig. Fransch: Sizerin boréal.

Onregelmatige doortrekker in October-November en in Maart-April. In sommige jaren

talrijk. De Heer J. Vallen bezit een exemplaar van daar d.d. 27 Mei 1917, hetgeen het broeden in die omgeving waarschijnlijk maakt.

Gebied V. Eveneens doortrekker o.a. om Weert (coll. N. Beckers), Venray (F. van Baar) enz.

In de Rijnprovincie zeer verbreid (le Roi. V. f. d. R. p. 209). In België voornamelijk broedvogel „dans les montagnes boisées des bords „de la Meuse, dans le Condroz et dans les Ar- „dennes; dans le reste du pays il est seule- „ment de passage en hiver (Dubois. N. R. d. O. p. 192). In het arrondissement Verviers, zonder algemeen te zijn, niet zeldzaam (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109).

De Sijs is in onze provincie een algemeen bekende trek- en wintervogel, welke reeds in September komt en tot April, soms tot in Mei hier verblijft. Uiterste dati: 8 September 1921, Houthem - 22 April 1922, Houthem, 7 en 8 Mei 1919 en 20 Mei 1922, Valkenburg, terwijl Riotte op 7 Juni 1919 twee oude vogels in uitstekende conditie waarnam bij Baarlo.

In de Rijnprovincie eveneens een talrijke doortrekker. Het broeden der soort was tot 1912 aldaar nog niet vastgesteld (le Roi. V. f. d. R. p. 207 en „Beiträge“ p. 101). In België behalve doortrekker, een vrij zeldzame broedvogel. Broedt in de provincie Antwerpen, bij Gent en in de Ardennen (Dubois. N. R. d. O. p. 192). Eenige paren nestelen jaarlijks in het arrondissement Verviers. (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109).

wordt dit vogeltje niet veelvuldig aangetroffen, doch kan ook, gelijk le Roi opmerkt „als un- „scheinbar gefärbter Vogel, der wenig Auffal- „lendes in seinem Benehmen besitzt“ (V. f. d. R. p. 205), over het hoofd gezien zijn. Toch geloof ik, dat deze soort in het binnenland inderdaad zeldzaam is. Ware dit niet het geval, zoo zou zij zeker in de groote collectie van wijlen den Heer N. Beckers, die steeds met de vele vogelvang- ers uit Weert en omgeving in aanraking kwam en van hen een groot deel zijner vogels betrok, vertegenwoordigd moeten zijn, hetgeen echter niet het geval is. Ook in de overige Limburgsche verzamelingen trof ik haar niet aan.

In België alleen algemeen in den winter in de omgeving van Antwerpen (dus niet ver van de zee kust), overigens zeldzaam (Dubois. N. R. d. O. p. 193).

talrijk, doch dan weer in jaren weinig of niet.

Volgens Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912.

p. 22) „menigvuldig op den trek, hoewel on-„regelmatig”.

Waargenomen in :

Gebied I. Op den trek in de omgeving van Houthem o.a. Nov. 1921 en 11 April 1924, te Klimmen, 24 Nov. 1911, te Rolduc-Kerkrade (coll. H. Nillesen) enz.

Gebied II. Doortrekker in het late najaar te Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 53).

Gebied III. Alsvoren o.a. in de omgeving van Roermond.

15. *Carduelis linaria cabaret* (P. L. S. Müller). Klein Barm-sijsje. — Duitsch : Kleiner Birkenzeisig. Fransch : Sizerin roussâtre.

Ik heb dezen vorm, welke als broedvogel, behalve in Engeland, Schotland en Ierland, ook in de Alpen, Karpaten en de Balkan voorkomt, slechts enkele malen met zekerheid voor onze provincie kunnen vaststellen. Zoo verzamelde ik 25 Maart 1906 een paar voorwerpen uit een kleine vlucht in de omgeving van het Kasteel Hillenraad te Swalmen (♀ in mijn collectie). In October 1918 werd een exemplaar gevangen in de omgeving van Valkenburg en door mij onderzocht. Nillesen bezit een exemplaar, hetwelk 28 Nov. 1906 bij Eygelshoven is buitgemaakt.

Deze subspecies zal natuurlijk wel meerdere

16. *Carduelis cannabina cannabina* (L.). Kneue. — Volksn. : Heivink (bij Roermond), Heimourik, Vlasvink en Vinkske (bij Maastricht). Duitsch : Bluthänfling. Fransch : Linotte ordinaire.

Broedt voornamelijk in zand- en heidestrecken ; weinig in Zuid-Limburg. In het midden en Noorden der provincie, alwaar geschikt broedterrein voor de soort in overvloed te vinden is, zeer algemeen ; in het Zuiden echter plaatselijk.

Trekt in voor- en najaar, n.l. in Maar—April en October—November, in groot aantal door en wordt dan overal, ook in loofbosschen, aangehouden. Regelmatig overwinteren grootere of kleinere vluchten (zelfs in den strengen winter 1921—1922, te Houthem een tiental op 27 Jan.).

Waargenomen in :

Gebied I. Hoofdzakelijk doortrekker en wintervogel. Broedend gevonden (1921, 1923 en 1924) in de Bergerheide te Berg en Terblijt. Mogelijk ook langs de Oostgrens.

Gebied II. Broedvogel te Steijl alsmede doortrekker en wintergast (Riotte. Ardea. 1913. p. 53). In 1923 daar zéér talrijk. Ook broedvogel te Well (♂ 24 Juli 1909. coll. H. Nillesen). Neemt te Steijl in de laatste jaren sterk in aantal toe (Riotte).

Gebied IV. Geen waarnemingen bekend.

Gebied V. Op den najaarstrek waargenomen en verzameld o.a. in de omgeving van Weert (exemplaren uit 1898 en 1903 in de coll. N. Beckers).

In de Rijnprovincie : „Von Zeit zu Zeit aber „nicht alljährlich, im Winter — November bis „März — im Gebiete erscheinend, zuweilen in „groszen Flügen” (le Roi. V. f. d. R. p. 206). Eveneens in België een onregelmatige trekvogel (Dubois. N. R. d. O. p. 193).

malen in Limburg bemachtigd zijn, doch door niet-kenners aangezien voor een gewoon Barm-sijsje.

In Nederland soms talrijk op den trek, zegt Baron Snouckaert van Schauburg in zijn Avifauna Neerlandica, p. 14. Dit zal echter voornamelijk wel betrekking hebben op onze kustprovinciën.

Le Roi geeft de Kleine Barm-sijs slechts op als vermoedelijk voorkomend in de Rijnprovincie (V. f. d. R. p. 207). Merkwaardigerwijze is deze vorm in België gedurende de wintermaanden algemeen en talrijker dan de Noordsche nominaatvorm (Dubois. N. R. d. O. p. 193).

Gebied III. Algemeen voorkomende broedvogel o.a. in de gemeenten Swalmen, Maasniel, Melick-Herkenbosch, Vlodrop, Posterholt enz. Op 29 April 1922 zag ik nog een vlucht trekkers te Susteren nabij de Duitse grens.

Gebied IV. Talrijk broedend in de omgeving van Ottersum (J. Vallen) en Gennep (H. Nillesen).

Gebied V. Algemeene broedvogel in de streek tusschen Roermond en Weert, te Helden-Panningen (was daar volgens J. Esser in den zomer 1921 buitengewoon talrijk en overal broedend aan te treffen), Venray (F. van Baar) enz.

In de Rijnprovincie algemeen (le Roi. V. f. d. R. p. 205). Dubois (N. R. d. O. p. 193) geeft de soort voor België op als : „Sedentaire ; „peu abondante en été mais commune aux pas-„sages”. In het arrondissement Verviers : „Commune en divers endroits”. (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921 p. 109).

GENUS : SERINUS Koch 1816.

17. *Serinus canaria germanicus* Laubm. Europeesche Kanarie. — Volksn. : Kanariesieske (bij Maastricht). Duitsch : Girlitz. Fransch : Serin cini.

Sinds 1922 in klein aantal broedend op enkele plaatsen in Zuid-Limburg. Overigens doortrekker in het voor- en najaar.

De Europeesche Kanarie behoort tot die soor-

ten, welke hun broedgebied in de laatste honderd jaren steeds meer naar het Noorden en Westen hebben uitgebreid. De tegenwoordige grens van het broedgebied in het Westen en

Noorden van Europa strekt zich uit van Oost-Vlaanderen - Brussel - Zuid-Limburg - München-Gladbach - Xanten (alwaar Riotté de soort in den zomer 1922 talrijk aantrof) - Düsseldorf - Münster i/W. - Kiel 1) - Straalsond - Pommeren - Oost-Prusen tot in Russisch-Polen. Ja, er werd in Augustus 1921 reeds een zingend ♂ waargenomen in het Noorden van Savo (Finland) (Ornith. Monatsber. 1922. p. 85).

In ons land vertoonde de soort zich sinds 1881 gaandeweg talrijker als trekvogel (vooral in het najaar). De eerste publicatiën omtrent haar voorkomen in Limburg dateeren uit het jaar 1906 (vergel. Jaarb. der Ned. Ornith. Ver. No. 3. 1906, p. 27, No. 4. p. 26 en No. 7. p. 47 alsmede Avifauna Neerlandica, p. 14) en betreffen het door H. Vallen geconstateerde doortrekken van dezen vogel in de omgeving van Swalmen bij Roermond (Geb. III). Sinds 1905 nam hij de soort aldaar regelmatig waar op enkele trekdagen in de maand April. Van een langer oponthoud was echter geen sprake.

Toch was de vogel als doortrekker in Limburg reeds eerder bekend. De Heer F. Sonnevillie te Maastricht ontving de soort voor het eerst in het najaar van 1887 uit de omgeving zijner woonplaats. Noch zijn vader (geb. 1840), die zich steeds voor de ornithologie, speciaal voor de vogelvangst en het opzetten, geïnteresseerd heeft, noch de hem allen bekende vogelvangsters uit de Maastrichtsche omgeving hadden deze vogelsoort eerder gezien. Een tiental jaren later ontving Sonnevillie den vogel weer, thans ook uit het voorjaar. Sindsdien werd de soort om Maastricht regelmatig op den trek waargenomen.

Riotté zag haar in 1919 talrijk in de omgeving van Steijl (Geb. II), terwijl ik haar sinds 1918 (vóór dien kan de soort daar ook reeds voorgekomen zijn, doch woonde ik toen elders, terwijl betrouwbare waarnemingen vóór dat jaar, uit de omgeving van Valkenburg mij niet bekend werden) regelmatig in het voorjaar te Valkenburg L. (Geb. I) kon vaststellen.

Voor de eerste maal zag ik de soort aldaar op 26 April 1918. De laatste waarneming in dat jaar viel op 9 Mei. Het volgend jaar zag ik de eerste omstreeks 15 April, de laatste 6 Mei.

In 1920 vernam ik den eersten zang reeds op 28 Maart, den laatsten op 15 Mei. Bovendien zag ik op 23 April van dat jaar een zingend exemplaar in een tuin aan de Hekstraat te Maastricht.

De soort verscheen hier in 1921 aanmerkelijk later dan 't vorige jaar. De eerste werd waargenomen den 24 April te St. Gerlach (gem. Houthem).

Ik vernam den laatsten zang alhier den 16

Mei en was zéér verrast den 22 Juni d.a.v. op eens den zang te vernemen in het park van den Heer G. Wehry te Valkenburg. L.

In datzelfde jaar werd de soort meerdere malen in den zomer waargenomen, in de z.g. Kommen te Maastricht door den Heer Sonnevillie voornoemd. Een nest werd evenwel noch daar, noch in de omgeving van Valkenburg gevonden.

In 1922 vernam ik den eersten zang alhier den 22 April. Vrijwel onafgebroken zag ik de soort de geheele maand Mei. Op den 8sten dier maand zag ik een ♂, hetwelk zijn eigenaardigen „balz" uitvoerde. Vervolgens zag en hoorde ik de soort nog op 3, 7, 9, 10 en 24 Juni en 7 en 8 Juli. Een ♂ van 12 Mei 1922 is afgebeeld in dit tijdschrift blz. 24.

Ik ben er vast van overtuigd, dat de vogel dat jaar in het park van den Heer Wehry alhier gebroed heeft, alhoewel ik een nest niet heb kunnen vinden. Hierin waren de Zeereerw. heer H. Nillesen en de Heer Stessen te Rolduc (Kerkrade) gelukkiger. Zij vonden toch in den zomer van 1922 een nest met jongen der soort in een acacia binnen de muren van het Kostschoolgebouw aldaar. Na het uitvliegen der jongen werd het nest weggenomen en mij als bewijsstuk welwillend geschonken.

Dit is het eerst geconstateerde broedgeval niet alleen voor Limburg, doch ook voor Nederland 1).

In 1923 verscheen de vogel te Valkenburg L. reeds 27 Maart en nam ik hem daarna in meerdere exemplaren vrijwel onafgebroken waar tot en met 10 Augustus. Ik twijfel er niet aan of de soort heeft hier alstoen in meerdere exemplaren gebroed, te meer wijl o.a. in Mei en Juni door den Heer R. Smeets te Valkenburg een exemplaar regelmatig in zijn tuin werd waargenomen, hetwelk zaadjes tusschen 't kippenvoer pikte, ermede wegvloog naar de ruïne van het Kasteel en weer terugkeerde. De vogel maakte door zijn gedragingen geheel den indruk voedsel voor zijn jongen te zoeken.

Ook te Maastricht werd de soort dien zomer regelmatig zingende waargenomen.

Dat de invasie van dezen nieuwen broedvogel in ons land niet alleen in Zuid-Limburg plaatsvindt, blijkt o.a. uit de mededeelingen van A. W. Hogeslag-Grooters in de Levende Natuur van 1 Juli 1923 p. 96 en 1 September d.a.v. p. 158, volgens welke sinds 24 Mei t.v. reeds

1) Op 13 Mei 1924 vond frater H. Deitmer S. J., in het park van het Jezuïetenklooster bij Valkenburg (L.) een nest van den Europeeschen Kanarie. Het nest stond 1.50 M. hoog dicht bij den stam van een 2.30 M. hoogen den. Van 14-17 Mei d.a.v. legde de vogel telkens een ei. - Waar het nest zeer kort bij den openbaren weg stond en zeker uitgehaald zou worden, verzamelde ik de eieren als overtuigende bewijsstukken voor het broeden der soort in Nederland. Opgemerkt zij nog, dat thans (19 Mei 1924) minstens 10 paartjes van den Europeeschen Kanarie in en om Valkenburg constant aanwezig zijn. Alhier weerklinkt uit alle parken de eigenaardige zang van dezen vogel.

1) Op 6 Juni 1921 door Weigold op Helgoland waargenomen (Hartert. Vögel d. Pal. Fauna. Nachtrag I. p. 20).

eenige weken 2 Europeesche Kanaries zich ophielden op een buitenplaats bij Enschede in Overijssel. Beide vogels zongen geregeld. Op 25 Juli werd de zang — nadat de vogels eenigen tijd gezwegen hadden — ter plaatse nog vernomen. Een nest werd evenwel niet gevonden.

De soort broedt reeds vrij talrijk op vele plaatsen in België o.a. zeer gewoon in het ar-

rondissement Verviers (Dubois. N. R. d. O. p. 192, Nouvelles observations sur la Faune Belge. Bull. de la Soc. Zool. de France. Tome XXXVIII, 1913. p. 164 en Le Gerfaut 1919. p. 25 en 78, 1920, p. 33—35 en 1921, p. 43 en 109) alsmede de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 209, „Beiträge”. p. 101 en Ornith. Monatsberichte. 31. Jahrg. Nov.—Dec. 1923. No. 6. p. 138).

GENUS : PYRRHULA Briss. 1760.

18. *Pyrrhula pyrrhula pyrrhula* (L.) of *Pyrrhula pyrrhula germanica* Brehm? Noordsche- of wel Midden-Europeesche Goudvink? — Duitsch : Groszer Dompfaff. Fransch : Bouvreuil écarlate.

Behalve de gewone Kleine Goudvink met een maximum vleugellengte van 87 m.m. voor de ♂♂ en 85 m.m. voor de ♀♀, komen in sommige jaren in Nederland zeer groote Goudvinken op den trek, welke tot nu toe uitsluitend als Noordsche- of Groote Goudvink, *Pyrrhula pyrrhula pyrrhula* (L.), werden aangemerkt. Of zulks wel immer juist is, valt nog te onderzoeken. In Beiträge zur Zoogeographie der paläarktischen Region, herausgegeben von der Ornithologischen Gesellschaft in Bayern, Heft 1. 15 September 1919, beschrijft n.l. Erwin Stresemann een vorm van den Goudvink, dien hij wegens zijn grootte als intermediair beschouwt tusschen den Noordelijken nominaatvorm, *P. p. pyrrhula* (L.) (vleugellengte : ♂ 89—99 m.m. ; eens 86 m.m. ; ♀ 88—94 m.m.) en den Kleine Goudvink, *Pyrrhula pyrrhula coccinea* (Gm.) = minor Brehm (vleugellengte : ♂ 80—87 ; ♀ 79—85). Hij gebruikt voor dezen tusschenvorm den naam *Pyrrhula pyrrhula germanica* Brehm. Deze subspecies heeft een vleugellengte : ♂ 83—94 m.m. ; ♀ 83—92 m.m. Maxima en minima van deze blijven dus onder die van den Noordschen vorm, doch vallen vele maten samen, zoodat bij trekvogels meestal niet uit te maken is, met welke van de twee subspecies men te doen heeft, te meer wijl men in ons land op den trek of zwerf zoowel den nominaatvorm uit West-Siberië, Noord-Rusland, Finland en Skandinavië, als den zoeven vermelden vorm *germanica* uit het Reuzengebergte, de Pruisische Lausitz, Saksen, Thuringische Staten, Beieren (met uitzondering van Neder-Franken), het Badensche gedeelte van het Zwarte Woud, Vorarlberg, Tirol en Salzburg, Opper- en Neder-Oostenrijk, verwachten kan.

De eenigste uit Limburg afkomstige Groote Goudvinken, welke ik heb kunnen onderzoeken zijn : ♀ 7 October 1905, Swalmen (coll. H. Val-

len), met een vleugellengte van ruim 90 m.m. en een ♀ 20 Maart 1911, Nunhem (coll. Hens) met een dito lengte van 86 m.m. Deze laatste vogel was in gezelschap van een ♂, hetwelk beslist tot den kleinen vorm behoorde.

Het ♀ van 7 October 1905 past, wat vleugellengte betreft, zoowel in de „Variationsreihe” van den nominaatvorm als in die van, *germanica*, terwijl het ♀ van 20 Maart 1911 even goed een maximum van *coccinea* als een kleiner exemplaar van *germanica* zijn kan. In Jaarbericht No. 1. 1911, der Club van Nederl. Vogelk. p. 9, deed ik dezen vogel abusievelijk als *Pyrrhula pyrrhula pyrrhula* (L.) vermelden.

Wat het ook zij, vast staat, dat in sommige jaren naast den gewonen kleinen Goudvink, een grootere subspecies op den trek ook in Limburg verschijnt, o.a. talrijk in het najaar van 1905 om Swalmen. Of deze trekkers tot den nominaatvorm dan wel tot den intermediairen vorm behooren, valt bij gebrek aan voldoende materiaal thans nog niet te zeggen.

Pastoor N. Beckers vermeldde in de catalogus zijner vogelcollectie 6 Groote Goudvinken uit de omgeving van Weert. Alle in die collectie aanwezige voorwerpen behooren m.i. evenwel tot de kleine subspecies.

Le Roi kon het voorkomen van den grooten vorm in de Rijnprovincie niet vaststellen (V. f. d. R. p. 218 en „Beiträge” p. 102—103). Dit is te merkwaardiger wijl deze subspecies niet alleen in onze provincie, doch zelfs herhaaldelijk in ons geheele land (Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. 1908. p. 15, vermeldt daaromtrent : „Komt in den winter in „grootere of kleine troepen uit het Oosten tot „ons”). zoo ook in België (Dubois. N. R. d. O. p. 191) wordt aangetroffen. Of deze vogels tot *pyrrhula* dan wel tot *germanica* gerekend moeten worden, is nog niet uitgemaakt.

19. *Pyrrhula pyrrhula coccinea* (Gm.). G o u d v i n k. — Volksn. : Bloodvink (bij Maastricht). Duitsch : Kleiner Dompfaff. Fransch : Bouvreuil vulgaire.

In klein aantal broedend in verschillende deelen der provincie. De groote verzameling van wijlen den heer M. Merckelbach bevat evenwel geen eieren dezer soort.

Meestal talrijk doortrekkend in voor- en najaar en in den winter rondzwerfend. Ook standvogel. Een ♀, 14 Maart 1923 te Houthem, in het Ravensbosch geringd, werd 14 Maart 1924 in

hetzelfde bosch aldaar teruggevangen en, na controleering van het nummer van den ring, weder vrijgelaten.

Waargenomen in :

Gebied I. Broedt in het Ravensbosch te Houthem, o.a. in 1923 minstens 2 paren, in de Bergerheide te Berg en Terblijt (1919), op het kerkhof van Valkenburg (1922) en volgens Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 22) te Gulpen en Beek bij Maastricht. Overigens doortrekker en wintergast in meestal groot aantal o.a. 14 Februari 1924 \pm 50 te Houthem (J. Knols).

Gebied II. Broedvogel, doortrekker en overwintenaar in de omgeving van Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 53).

Gebied III. Eveneens broedvogel o.a. te

Swalmen in 1911 (H. Vallen).

Gebied IV. Broedvogel te Well (niet uitgekleurde jongen uit het jaar 1910 in mijn collectie), te Ottersum op het landgoed „Zelder” (J. Vallen) en te Arcen (collectie H. Nillesen).

Gebied V. Broedt in klein aantal o.a. in de omgeving van Venray (F. van Baar) en Weert (J. de Haan). Overigens doortrekker en wintervogel.

In de Rijnprovincie een vrij algemeene broedvogel (le Roi. V. f. d. R. p. 217). Broedt in België voornamelijk in het Oostelijk deel (Dubois. N. R. d. O. p. 191). In het arrondissement Verviers als broedvogel niet zeldzaam, alhoewel niet algemeen (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109).

GENUS : LOXIA L. 1758.

20. *Loxia curvirostra curvirostra* L. Kruisbek. — Duitsch : Fichtenkreuzschnabel.
Fransch : Bec-croisé ordinaire.

Op zijn zwerftochten schijnt de Kruisbek Limburg niet dikwijls te bezoeken. Broedgevalen zijn mij niet bekend. De soort is trouwens ook in de overige provinciën van ons land een onregelmatige verschijning, welke er uiterst zelden tot broeden overgaat.

Mij zijn waarnemingen bekend uit den zomer en het voorjaar en wel :

Gebied I. Herfst 1911 een exemplaar bij Kerkrade (H. Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 22), 10 Juni 1919 pl.m. 12 stuks gezien in het Ravensbosch te Houthem (3 ♂♂ in overgangskleed in mijn collectie). In den winter 1919-1920 en op 10 October 1921, zag de jacht-opziener J. Knols te Houthem wederom eenige exemplaren.

Gebied II. In den winter 1908—1909 werd een exemplaar dood gevonden te Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 54).

Gebied III. Een enkele maal in het na-jaar waargenomen in de omgeving van Roer-

mond (een voorwerp in de coll. H. Vallen en ♂ 30 Sept. 1919, Melick in de coll. Hens).

Gebied IV. Geen waarnemingen bekend.

Gebied V. De Heer H. Nillesen ontving 3 stuks 20 Juli 1918 verzameld te Helden-Panningen.

In de groote vogelcollectie van den Heer N. Beckers komt de soort niet voor.

De Kruisbek is in de Rijnprovincie eveneens een onregelmatige verschijning; werd daar o.a. langs onze geheele grens waargenomen, doch niet als broedvogel (le Roi. V. f. d. R. p. 218). In België het geheele jaar door waargenomen; een enkele maal broedend (Dubois. N. R. d. O. p. 191). Vroeger nestelend in het arrondissement Verviers; thans niet meer (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 109).

Loxia pytyopsittacus Borkh., de Groote Kruisbek, werd nog nimmer in Limburg aangetroffen.

GENUS : FRINGILLA L. 1758.

21. *Fringilla coelebs coelebs* L. Vink. — Volksn. : Boekvink en Bookvink. Duitsch : Buchfink. Fransch : Pinson ordinaire.

Een algemeen voorkomende broed-, stand- en trekvogel. In iederen winter ziet men zowel ♂♂ als ♀♀. Dikwijls zag ik paartjes het geheele jaar door in denzelfden tuin.

De eerste zang weerklinkt gewoonlijk half Februari; bij gunstig weder nog vroeger. In het

22. *Fringilla montifringilla* L. Kee p. — Volksn. : Turksche Boekvink, Spaansche Vink, Ardensche Vink en Kweker (bij Maastricht). Duitsch : Bergfink. Fransch : Pinson d'Ardenne.

Algemeen bekende doortrekker van September tot in November en van Februari tot in April. Een gedeelte overwintert. Uiterste dati : 5 September 1908, Swalmen en 29 September 1920, Houthem — 14 April 1922, Houthem. Uit het midden en Noorden van ons land zijn enkele zomerwaarnemingen bekend (Baron Snouckaert van Schauburg. Club v. Nederl. Vogelk.

koude voorjaar van 1917 bij Heerlen eerst op 27 Februari.

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 203) en in België (Dubois. N. R. d. O. p. 193) een algemeene broed- en trekvogel, welke voor een groot deel overwintert.

Jaarb. 5. 1915. p. 70).

In de Rijnprovincie, behalve algemeene doortrekker en wintergast, een zeer zeldzame broedvogel (le Roi. V. f. d. R. p. 203 en „Beiträge” p. 100). Dubois (N. R. d. O. p. 193) vermeldt de soort voor België alleen als vrij algemeenen doortrekker en wintervogel.

GENUS : PASSER Briss. 1760.

23. *Passer domesticus domesticus* (L.). H u i s m u s c h. — Volksn.: Klut en Strötsj. Duitsch: Haussperling. Fransch: Moineau domestique.

Standvogel. Overal gemeen nabij woningen, de gebieden.
zoowel in onze provincie als in de aangrenzen-

24. *Passer montanus montanus* (L.). R i n g m u s c h. — Volksn.: Ringelmusch, Veldmusch, Baummusch, Toelmusch en Regenmusch (bij Maastricht). Duitsch: Feldsperling. Fransch: Moineau friquet.

Algemeen voorkomende broedvogel, welke in den nazomer en herfst in groote zwermen op de velden is waar te nemen. Houdt zich voornamelijk op in de buitenwijken der steden, in dorpen, nabij boerderijen, parken, tuinen, boschranden enz.

Van vermindering der soort valt niets te bespeuren.

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 200) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 192) eveneens algemeen.

GENUS : EMBERIZA L. 1758.

25. *Emberiza calandra calandra* L. G r a u w e g o r s. — Volksn.: Tiktôt (bij Maastricht). Duitsch: Gerstenammer. Fransch: Proyer d'Europe.

Hoofdzakelijk bewoner van weilanden en bebouwde vlakten. Broedvogel op verschillende plaatsen in de provincie, doch meestal niet talrijk en dikwijls zeer lokaal. Overigens doortrekker en wintergast.

Waargenomen in :

Gebied I. Broedt in klein aantal op de bebouwde vlakten van Zuid-Limburg, o.a. om Kerkrade (H. Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 22—23), Simpelveld, Bocholz, Kunrade (gem. Voerendaal), Houthem (♂ van 2 en ♂ van 14 Juli 1919 in mijn collectie; een dier twee voerde een vluchtig jong), Schimmert (J. Knols), Ulestraten (id.) en tusschen Mechelen—Vijlen, Ubachsberg (fr. Deitmer S. J.) enz.

In het najaar en in den winter in groote troepen zwerfend of trekkend? over de velden.

Gebied II. Als broedvogel in beperkt aantal in de weiden langs de Maas en wel nabij Maastricht, Geulle, Roermond, Swalmen (Asselt), Buggenum, Reuver, Kessel, Steijl, Aefferden en Gennep. In de collectie Nillesen bevindt zich een ♀ juv. 20 Juli 1909 bij Maasbracht verzameld.

Gebied III. Broedvogel in de omgeving van Roermond, o.a. om Swalmen en Maasniel. Op 29 April 1922 zag ik twee zingende vogels

dezer soort te Susteren nabij de Duitse grens.

Gebied IV. Broedvogel in de omgeving van Ottersum (J. Vallen) en te Mook (legselsel van 25 Mei 1919, coll. Tj. de Vries).

Gebied V. Wanneer men van Roermond over de Maas gaat in de richting van Weert, zoo treft men de Grauwe gors nog aan in het Maasdal bij Horn. Eenmaal daar echter op den zandgrond gekomen, zocht ik de soort als broedvogel tevergeefs. Wel is zij daar trek- of zwerfvogel. Zoo bevinden zich in collectie H. Nillesen twee ♀♀ respec. 28 Oct. 1908 te Nederweert en 28 Nov. 1906 te Weert bemachtigd. Ook in de collectie Beckers bevinden zich eenige najaarsvogels uit laatstgenoemde gemeente. De Heer J. Esser vermeldt (in correspondentie) deze gors niet voor de omgeving van Helden-Panningen.

In de vlakten der Rijnprovincie een algemeene broed- en zwerfvogel, ook in de Duitse gemeenten langs onze grens (le Roi. V. f. d. R. p. 223). Volgens Dubois (N. R. d. O. p. 190) in België: „Commun aux passages et en partie „sédentaire”. Wordt voor het arrondissement Verviers niet als broedvogel vermeld (L. Coopman. Le Gêrfaut 1921 p. 109).

Afgesloten 25. V. 1924.

(Wordt vervolgd).

BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER NETWANTSEN (Rhynch.) VAN LIMBURG

door

Dr. D. Mac Gillavry, Amsterdam.

Wanneer men lijsten opmaakt der Nederlandsche insecten en nagaat, wat daarvan in Limburg gevangen is, dan is het een bekend iets, dat deze provincie gewoonlijk een goede plaats inneemt. Toch moet men niet meenen, dat de provincie in alle opzichten goed doorzocht is. Ten bewijze hiervan, wil ik een en ander mededeelen over een speciale wantsenfamilie, n.l. de netwantsen (Tingitidae).

Ofschoon het tot nu toe bekende uit ons geheel land nog niet volledig gepubliceerd is, kan ik toch zeggen, dat er een dertigtal vertegenwoordigers in ons land gevonden zijn.

Laat ik eerst mededeelen dat deze wantsenfamilie bestaat uit kleine, ongeveer 1½ tot 3 mm. groote, platte diertjes, die gestoord, zich onmiddellijk dood houden. De dekschilden zijn gewoonlijk meer of minder doorschijnend en versierd met een netwerk van fijne lijsten, waardoor de Hollandsche naam geredelijk verklaard wordt. Eleganter nog is de Engelsche naam kant-wantsje: „lace-bugs”. Het borststuk is gewoonlijk eveneens met dergelijke

lijsten en blaasvormige den kop overhivende opzwellingen versierd, steeds een netwerk vertoonende van door ribben gescheiden doorschijnende oogjes.

Voor de systematiek worden de netfiguren ook gebruikt niettegenstaande in vele gevallen er lang- en kort-vleugelige vormen voorkomen, waarbij het netwerk nog al uiteenlopend kan zijn. Bovendien is het netwerk bij elk der vormen nog aan afwijkingen onderworpen, waardoor vele als soorten beschreven vormen, later variaties van een enkele soort bleken te zijn. Hierop kom ik nog terug.

Maken de genoemde punten deze wantsjes reeds interessant, van praktisch belang is, dat het plantenzuigers zijn en sommigen voor cultuurplanten schadelijk zijn gebleken. In de tropen is er een gevreesd voor de peper maar ook dichterbij in Midden- en Zuid-Europa hebben de pereboomen veel te lijden van *Stephanitis pyri* F. Is deze laatste bij ons gelukkig nog onbekend, toch raad ik den Limburgschen ooftkweekers, scherp uit te zien of de bladeren der pereboomen niet de prikgaatjes van deze kleine vijand vertoonen. In onze kweekerijen zijn reeds twee soorten als schadelijk gesignaleerd n.l. *Stephanitis* (*Tingis*) *rhododendri* Horv. op *rhododendron* en *St. pyrioides* Scott op *myosotis*, uit Japan geïmporteerd.

Wat nu het voorkomen van netwantsen in Limburg betreft, had Fokker in 1884 (Tijdschr. v. Entomol. Dl. XXVII, p. 124) alleen één enkel netwantsje uit Limburg vermeld, n.l. *Dictyonota strichnocera* Fieb., door van den Brandt te Venlo gevangen. Dit is, volgens den catalogus van van den Brandt's verzameling, vermoedelijk later gebleken *Dictyonota fuliginosa* Costa te zijn. Dit was dan ook het eenige gedetermineerde netwantsje dat ik, nog wel in zeer deplorabelen staat, in die collectie aantrof, toen deze in mijn bezit overging. Later, in 1899, Tijdschr. v. Entomol. Dl. XLII, p. 34. heeft Fokker nog twee andere wantsjes uit Limburg opgegeven en wel *Monanthia* (nu *Physatochila*) *quadrimaculata* Wolff eveneens uit Venlo (v. d. Brandt) en *Orthostira platycheila* Fieb.

Men ziet de oogst was niet groot. In 1909 heb ik zelf nog daaraan toegevoegd (Tijdschr. v. Entomol. Dl. LII, p. LV): *Monanthia* (*Platycheila*) *ampliata* Fieb. (Venlo, V). waarvan ik een exemplaar had aangetroffen in het ongedetermineerde materiaal van van den Brandt. Slechts dit viertal netwantsjes is, naar ik meen uit Limburg gepubliceerd, meer niet.

Wanneer ik nu nog mijn collectie en aantekeningen raadpleeg, kom ik tot het volgende resultaat.

1. *Piesma maculata* Lap., Valkenburg, 9 IX 1915 (Mac Gill.).
2. *Acalypta* (*Orthostira*) *cervi-*

na Germ., Valkenburg, 6 XI (Veth), VI. 1919 (Uyttenboogaart).

3. *Acalypta* (*Orthostira*) *platycheila* Fieb., Maastricht, VI (Leesberg; Terblijt, 15 VI 1923 (Mac Gill.); Valkenburg, V 1916 (Corporaal). (Uitsluitend in Limburg).
4. *Acalypta* (*Orthostira*) *parvula* Fall., Houthem, 14—19 VI 1923 (v. d. Wiel).
Acalypta (*Orthostira*) *parvula* Fall., var. *minor* Pict., Mook, 19 VIII 1905 (Mac Gill.).
5. *Dictyonota fuliginosa* Costa, Venlo (v. d. Brandt).
6. *Derephysia foliacea* Fall., Houthem, IX 1915 (Mac Gill.).
7. *Tingis* (*Platycheila*) *ampliata* Fieb., Venlo, V (v. d. Brandt); Sittard (bij Talpa), IV (Heselhaus. (Uitsluitend in Limburg).
8. *Tingis* (*Platycheila*) *cardui* L., Maastricht, VI 1907 (Mac Gill.); Eijsden VI 1907 (Mac Gill.); Houthem, IX 1915 (Mac Gill.); Valkenburg, VII 1914 (Mac Gill.); idem Schaesberg, 14 VI 1923 (Mac Gill.).
9. *Physatochila quadrimaculata* Wolff, Venlo (v. d. Brandt).
10. *Monanthia echii* Wolff, Maastricht, VI 1907 (Mac Gill.); Pietersberg, 18—19 VI 1923 en VII 1907 (Mac Gill.); Valkenburg, VI 1911 (Mac Gill.); Schin op Geul, 17 VI 1923 (Reclaire); Z. Limburg, VI 1909 (Uyttenboogaart).

Bij dit aantal komt zich nu een elfde soort voegen, die tot nu toe nog niet uit ons land bekend was, wederom een *Acalypta*-soort. Dit zijn over het algemeen zeer kleine wantsjes, de grootsten nauwelijks meer dan 3 mm., die gewoonlijk in mos te vinden zijn en soms bij mieren zouden voorkomen.

Het geslacht *Acalypta* wordt in twee afdeelingen verdeeld, waarvan de eene slechts één kiel of kam over het borststuk heeft, de andere drie kammen. Die eerste afdeeling was nog niet bij ons gevonden. In Juni 1923 zijn echter eenige weinige exemplaren bij Valkenburg onder *Mnium* gevonden, tijdens de zomervergadering der entomologische vereeniging, door de heeren Everts, Reclaire en van der Wiel. Rest nog uit te maken, met welke soort wij te maken hebben. Twee soorten van deze afdeeling komen in aanmerking: ten eerste *A. brunnea* Germ., meermalen in Engeland aangetroffen en in het Noorden van Frankrijk slechts zeer zelden; ten tweede *A. musci* Schr. met de var. *ditata* Pict., welke laatste in Frankrijk in bergstreken gevonden wordt, de dichtstbij zijnde vindplaats is in de Vogezen, de type meer in Hongarije. Beide soorten worden door Puton in zijn Synopsis scherp

onderscheiden, doordat de eerste het naadveld der dekschilden met twee rijen oogjes of mazen heeft, de tweede soort heeft het naadveld in het midden slechts met één rij. Hierop afgaande zouden de Nederlandsche exemplaren deels tot *A. musci* gerekend moeten worden; grootte, kleur etc. komen echter m.i. meer met *brunnea* overeen. In deze moeilijkheid heb ik een der weinige exemplaren naar den heer *Butler* in Engeland gezonden, die beide soorten goed kent en mij in ruil van beide soorten een exemplaar zal toezenden, om mij zelf tot oordeelen in staat te stellen. *Butler* schrijft mij nu, dat het diertje ook hem een „puzzle” is en hij er toe neigt het voor een kleine misvormde *A.*

musci te houden en wel type, dus niet de var. *ditata*.

Wanneer dit zoo is, blijft het wonderlijk dat dan alle tot nu toe gevonden Nederlandsche exemplaren misvormd moeten zijn, al zijn zij volstrekt niet alle gelijkvormig. De eenige mogelijkheid om verder te komen, is, meer materiaal te verzamelen en daartoe moge dit opstel een aansporing zijn. Ik twijfel niet, of het aantal Limburgsche netwantsen zal dan spoedig stijgen, nu bedraagt het slechts een derde der in geheel Nederland bekende en daarvan nog drie, die uitsluitend in Limburg aangetroffen zijn.

Amsterdam, 9 Febr. 1924.

Een nieuw, ongevelegeld dipteron uit de omstreken van Rio de Janeiro.

Op de Maandelijksche Vergadering v. h. Natuurh. Genootschap in Limburg Januari 1924 toonde ik o.a. een mikrophotogram van een zeer klein, ongevelegeld dipteron, dat ik met eene bezending *Phoriden* uit Brazilië ontvangen had. Ik wees er toen op, hoe moeilijk het vaak is bij dergelijke sterk gereduceerde vliegjes op het eerste gezicht te zeggen, tot welke familie zij behooren. Een *Phoride* was het resp. diertje zeker niet; het kon een *Borboride* zijn, maar week sterk af van de andere aptere of brachyptere vormen reeds uit deze familie bekend. Daarom zond ik het raadselachtige insect aan Medizinalrat Dr. Duda, den eersten specialist in *Borboridae*; en deze is van oordeel, zooals men uit de volgende verhandeling van zijne hand zal zien, dat we hier inderdaad met een eigenaardig gespecialiseerd nieuw *Borboridengenus* te doen hebben. De beschrijving, die hij geeft, is bewonderenswaardig nauwkeurig; alleen zou ik erbij willen aantekenen, dat volgens mijne opvatting de „Schaltstücke” aan weerszijden van het schildje niets anders zijn dan gereduceerde vleugels.

H. Schmitz S. J.

APTILOTELLA BORGMEIERI ♂, eine neue flügellose Borboride (Dipt.) aus Brasilien

mit einer Zeichnung

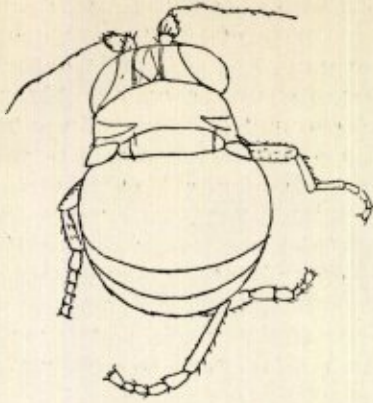
von Dr. O. Duda, Habelschwerdt (Schlesien).

Mitte Januar 1924 erhielt ich von Herrn P. H. Schmitz (Valkenburg) eine ihm von Herrn P. Borgmeier (Petropolis) aus Brasilien übersandte flügellose Fliege, deren Beschreibung er mir freundlichst überliesz. Was Herr Schmitz für möglich gehalten hatte, halte ich für höchst wahrscheinlich. Das winzige Tierchen ist meines Erachtens eine *Borboride*, indessen keine *Aptilotus*-Art, sondern der Vertreter einer neuen Gattung, bei der nicht nur, wie bei *Aptilotus* Mik, Flügel, Schüppchen und Schwinger verloren gegangen sind, sondern bei der

auch das Schildchen bis zur Unkenntlichkeit zusammengeschrumpft ist, fast alle Kopf-, Thorax- und Hinterleibsborsten bis auf armselige mikroskopisch feine Reste geschwunden sind und dafür durch eine ungewöhnlich starke Chitinpanzerung die Fliege ihre Fliegennatur gänzlich verloren und die eines Käfers angenommen hat.

In gewissen Beziehungen ähnliche, aber geflügelte *Borboriden* sind schon mehrfach beschrieben worden, unter anderen die zu den *Limosininen* gehörige *Anomonia schwabii* Schmitz und *A. appendicigera* Schmitz. Diese beiden Arten zeichnen sich wie andere von mir beschriebene, aber noch unveröffentlichte tropische Arten im besonderen durch ein konisches drittes Fühlerglied mit einer subapikal inserierten *Arista* aus, sowie durch bisweilen eigentümliche Bildungen am ersten oder zweiten Hinterleibstergiten. Auch die neue brasilianische flügellose *Borboride*, welche ich dem aufmerksamen Sammler und verdienstvollen Forscher zur dankbaren Anerkennung *Aptilotella borgmeierinene*, hat solche Fühler und eine eigentümliche Randschuppe vor dem ersten Tergiten, ist aber im übrigen so ganz anders gebaut, dass die Gattung *Anomonia* Schmitz nur ein sehr entferntes Bindeglied zwischen *Aptilotella* n. gen. und *Scotophilella* Duda darstellt, welcher letzteren Gattung unter den *Borboriden* auch der flügellose *Aptilotus* Mik nahe steht.

Leider brach bei dem *Unicum* noch während meiner Besichtigung durch eine unvorsichtige Handbewegung meinerseits der Kopf ab, und das Tierchen erlitt auch sonst noch bedauerliche Beschädigungen, ehe ich es einer nochmaligen Ueberprüfung unterzogen hatte. Es wäre aber schade, wenn diese höchst merkwürdige Fliege noch länger unbekannt bliebe. Bleibt es ja doch zweifelhaft, ob diese leicht zu übersiehende Fliegenart noch je wieder gefunden werden wird. So wage ich denn auf die Gefahr etwaiger fehlerhafter erster Feststellungen hin meine wenn auch dürftigen Notizen

Aptilofella borgmeieri n. g. n. sp. etwa
50-fach linear vergr. Rückenansicht.

zu veröffentlichen.

Beschreibung des ♂.

Ueberaus winzige, nur etwa 0.9 mm. lange, glänzend schwarze, einem Käferchen gleichende Art. Kopf breiter als der Thorax; Gesicht dunkelrotbraun, glänzend, von vorn besehen am Mundrande etwa so breit wie in der Mitte hoch, im Profil besehen fast geradlinig zu dem etwas vorgezogenen Mundrande abfallend, vor den Augen nicht hervorragend, bzw. breit gewölbt ohne sichtbare Kielbildung, aber oben mit einem deutlichen glänzend schwarzen Stirnhöcker, der etwa so breit wie das dritte Fühlerglied ist. Der Mundrand schneidet, von vorn besehen, in gleicher Linie mit dem unteren Augenrande ab. Stirn schon am Vorderrande etwas breiter, am Hinterrande etwa zweimal so breit wie in der Mitte lang, glänzend schwarz, mit zwei schmalen, weiszgrauen, geradlinig und parallel von vorn nach hinten verlaufenden Streifen seitlich des als solches eben erkennbaren, bis zum Stirnvorderrande reichenden Stirndreiecks. Dieses ist hinten knapp $\frac{1}{3}$ so breit wie die hintere Stirngrenze und durchaus glatt und borstenlos; auf ihm sieht man hinten die Andeutung eines Ozellenflecks, doch sind auch bei starker Vergrößerung keine Punktaugen wahrzunehmen. Seitlich des Stirndreiecks sieht man ganz vereinzelte winzige intrafrontale Härchen, links auch ein ein wenig längeres orbitales Härchen und vorn zu beiden Seiten der Dreiecksspitze je ein winziges konvergentes Börstchen; dagegen fehlen durchaus Orbital- und Vertikalborsten. Hart am hinteren Stirnrande, wo die Stirn steil zum Hinterkopf abfällt, stehen hinter dem Ozellenfleck zwei feine, aufgerichtete divergente Borstenhaare, die fast $\frac{3}{4}$ so lang wie die Stirn sind, und die in Ermangelung der Punktaugen wohl nach hinten gewanderte Ozellarborsten darstellen. Seitlich von ihnen sieht man statt kräftiger Postvertikalen je ein winziges konvergentes Härchen.

Beborstete Stirninnen- und Auszenstriemen

fehlen. Der Hinterkopf ist eng an den Thorax angepreszt und in eine vordere Aushöhlung desselben eingebettet, wie sich nach Abbruch des Kopfes ergab. Augen langoval, mit halb-rechtwinkelig nach vorn unten geneigtem Längsdurchmesser, grob fazettiert und mikroskopisch sehr fein und kurz behaart. Backen glänzend schwarz, vorn unter dem vorderen Augenpol nur etwa so breit wie das dritte Fühlerglied, nach hinten zu, den schräg liegenden Augen entsprechend, sich stark verbreiternd und am Kinn über halb so hoch wie der Augenslängsdurchmesser. Vibrissen mäszig kräftig; hinter ihnen steht eine zweite etwa $\frac{1}{3}$ so lange Orale; es folgen am Mundrande immer kürzer werdende Börstchen; einwärts der Vibrissen sieht man am vorderen Mundrande noch zwei sehr feine konvergente Börstchen. Clypeus schwarz, schmal mondformig den Mundrand umsäumend; Rüssel schwärzlich, nebst den fädig kolbigen braunen Tastern in die geräumige Mundhöhle gröztenteils zurückgezogen. Fühler, wie bereits bemerkt, ähnlich denen von *Anomma* gebildet; das erste Glied ist kurz, napfförmig, das zweite becherförmig, nahe dem oberen Rande innen mit einem Kranz aufwärts gekrümmter Haare besetzt, vorn und hinten mit einem langen abstehenden horizontal gerichteten Haare behaftet; drittes Glied abgestumpft kegelförmig, am Grunde kurz -, oben ziemlich lang behaart. Arista subapikal angeheftet, über viermaal länger als die Fühler, deutlich mehrzeilig fein behaart.

Der Thorax ist glänzend schwarz, setzt scheinbar die Stirn unmittelbar in gleicher Breite fort, ist um so viel schmaler als der Kopf, wie die Augen denselben verbreitern und ist erheblich schmaler als der Hinterleib. Er ist etwa doppelt so breit wie lang und so lang oder eher etwas kürzer als die Stirn; auf der Figur erscheinen Kopf und Stirn etwas verkürzt und verschmälert, weil das Tier bei der Zeichnung leicht nach unten geneigt war.

Der Thoraxrücken ist sehr fein lederartig gerunzelt, aber durchaus glatt und glänzend, bzw. ohne die Spur einer Behaarung oder Bereifung. Die wenigen vorhandenen Börstchen sind sehr zart und nur schwer zu entdecken. Seitlich kann man je einen muldenförmigen, nach innen spitz auslaufenden Quereindruck wahrnehmen, der dem Hinterrande des Mesonotums sehr genähert ist. Hinten wird der Thoraxrücken nur durch ein kurzes breites mediales und zwei schmalere laterale Schaltstücke von den Tergiten des Hinterleibes getrennt. Diese Schaltstücke sind durchaus nackt, glatt und glänzend, nicht wie Mesonotum und Hinterleib lederartig gerunzelt. Das mediale Schaltstück dürfte das Rudiment eines Schildchens sein. Es ist etwa $\frac{1}{3}$ so lang wie die Stirn und $\frac{3}{5}$ so breit wie der Thorax an dieser Stelle; die lateralen Schaltstücke sind je etwa $\frac{1}{5}$

so breit wie der Thorax und ebenso lang wie das mediale Schaltstück. Das Metanotum fehlt gänzlich, denn die genannten Schaltstücke grenzen unmittelbar an den ersten Hinterleibstergiten. Bereits auf diesen aufgerückt steht nahe dem seitlichen Hinterrande des medialen Schaltstückes je eine ziemlich kräftige auf- und nach vorn gerichtete Borste; ein viel feineres Börstchen steht jederseits diesen Borsten gegenüber hart am Vorderrande des medialen Schaltstückes, aber noch auf dem Thoraxrücken. Endlich steht noch je ein feines Börstchen zwischen dem medialen und den lateralen Schaltstücken. Auf der Figur ist dieses winzige Börstchen nicht eingezeichnet. Ich deute die ersterwähnten starken Borsten auf dem ersten Hinterleibstergiten als Rudimente von apikalen Schildrandborsten, die von dem am ganzen Hinterrande mit dem ersten Tergiten verwachsenen Schildchenhinterrande auf den ersten Tergiten übergewandert sind, während die lateralen feinen Härchen zwischen dem medialen und den lateralen Schaltstücken wohl abgewanderte Reste ehemaliger lateraler Schildrandborsten sind. Die beiden Börstchen vor den Schaltstücken sind vielleicht verkümmerte Dorsozentralborsten. Die lateralen Schaltstücke sind schuppenförmig, hinten sanft gerundet und springen seitlich und hinten etwas über den ersten Hinterleibstergiten hervor. Sie scheinen mir den Bildungen von *Anomonia appendigera* Schmitz analog zu sein. Propleuren glänzend schwarz, glatt; Mesopleuren mattschwarz, mikroskopisch fein gerunzelt und äusserst fein behaart. Auf der Propleura steht an der Notopleuralnaht ein sehr feines gelbes Härchen; Mesopleuralborsten fehlen wie bei allen Borboriden, doch steht am Hinterrande der Mesopleura, die mit der Sternopleura verschmolzen ist, ganz oben nahe dem lateralen Schaltstück ein feines längeres Härchen und ihm sehr nahe dicht vor dem lateralen Schaltstück auf einem Höcker der Notopleuralnaht eine ziemlich kräftige Borste, vielleicht das Analogon einer Supraalaren. Ptero- und Hypopleura sind nicht von einander abzugrenzen und stellen einen zusammenhängenden gürtelförmigen Wulst dar. Schüppchen und Schwinger fehlen.

Hinterleib vierringelig. Die Tergiten des Hinterleibs bilden an den Seiten mit den Ventriten eine scharfe Kante. Dorsal sind sie kugelig gewölbt und sehr zerstreut fein borstig behaart, schwarz, fein gerunzelt, glatt und glänzend. Stärkere Randborsten fehlen. Der erste Tergit ist sehr lang und nimmt von oben gesehen etwa $\frac{2}{3}$ des Hinterleibs ein; im Profil gesehen ist seine Seitenkante etwa dreimal länger als die des zweiten Tergiten, dieser ist so lang wie der dritte, dieser so lang wie der vierte. Die Ventriten sind mit den Tergiten fest-, bzw. nicht weichhäutig verwachsen und bilden ein

flaches, mattschwarzes, sehr dicht und kurz behaartes Gewölbe; der erste Ventrit ist etwas kürzer als der zweite und dritte zusammen; der zweite und dritte sind unter sich gleich lang, der vierte etwas kürzer; an den Seitenrändern des 3. und 4. Ventriten sieht man einige kurze Börstchen. Die Afterglieder sind kurz und runden den Hinterleib hinten gleichmässig ab. Am Hinterrande des ersten Afterringes, der nur einen linksseitigen Halbring darstellt, stehen vereinzelt winzige Börstchen ähnlich den sparsamen Börstchen der Tergiten; links ist auch ein glänzend schwarzer nackter Afterbauchring zu sehen. Das zweite Afterglied schmiegt sich in gleichmässiger Rundung an das erste an und ist längs des zentralen Afterlängsspaltens unbehaart. Genitalanhänge sind nicht wahrnehmbar.

Beine braun, mit dunkler braunen Schienen, heller braunen Tarsen und grau bereiften Hüften, im ganzen ziemlich plump. Vorder- und Hinterschenkel wenig dicker als die mittleren. Alle Schenkel sind mächtig lang und dicht behaart, die vorderen eine Spur länger als die mittleren und hinteren: Vorderschiene nach unten allmählich dicker werdend, auszen ziemlich lang, etwa so wie die Vorderschenkel behaart, unten kürzer behaart als die Schiene dick ist, oben etwa so lang wie sie dick ist. Vordertarsen plump, die Ferse etwas verdickt, etwa so lang wie das 2. und 3. Glied zusammen; das zweite bis vierte etwas kürzer werdend, das fünfte wieder so lang wie das dritte. Haftläppchen und Klauen mächtig kräftig entwickelt. Die Mittelschienen haben auszen am oberen und unteren Fünftel je eine Borste, von denen die obere etwa doppelt so lang-, die untere so lang wie die Schiene dick ist. Die übrige Behaarung ist an der Auszenseite knapp halb so lang wie diese Börstchen und mehr anliegend. Innenseite sehr kurz behaart, mit einem winzigen Börstchen nahe dem unteren Drittel und einem winzigen Endstachel. Die Mitteltarsen sind schlanker als die Vordertarsen, die Ferse ist nicht verdickt; das Längenverhältnis der Tarsenglieder entspricht dem der Vordertarsen. Hinterschienen ähnlich den vorderen, etwas dicker als die Mittelschienen; auszen, ähnlich den Vorderschienen, länger und weitläufiger behaart als an den übrigen Seiten; ich zählte an der Auszenseite sieben in einer Reihe stehende, gleichmässig über die ganze Schiene verteilte Haare. Längere Präapikalborsten wie an allen Schienen fehlend; desgleichen fehlt an der Innenseite der Hinterschiene ein Endstachel. Ferse wie bei allen echten Borboriden verdickt, etwa so lang wie das ebenfalls etwas-, aber weniger verdickte zweite Glied; drittes und viertes Glied dünner, zusammen etwa so lang wie das zweite; fünftes Glied so lang wie das dritte.

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Van de **Jaarboeken 1911, 1915, 1916, 1918, 1919** en **1920-1923**, waarvan de inhoud volgt, zijn nog exemplaren te bekomen ter **Drukkerij M. Huydts, Broedestraat 2, Maastricht**, tegen toezending van **f 2,-** per postwissel voor elk verlangd exemplaar. Gelieve duidelijk adres en jaarboek op te geven. Na ontvangst volgt franco toezending.

Jaarboek (Mededeelingen) 1911.

Inhoud :

1. Ons woordje vooraf.
2. E. Heimans. - Wat Zuid-Limburg voor de Noord-Nederlanders is.
3. Dr. A. J. M. Garjeanne. - Aanteekeningen over Limburgsche Levermossen.
4. W. C. Klein, M. I. - Verslag der Geologische Excursie te Geulem.
5. Pasc. Schmeitz. - In Memoriam. - L. Meuleners.
6. A. De Wever. - Wildgroeïende planten in Zuid-Limburg.
7. Jos. Cremers. - De Moeras- of Zoetwaterschildpad.
8. J. S. Kentgens. - Door Beemd en Bosch.
9. J. A. Hoens. - 'n Praatje over Boomen.
10. C. te S. - Honig.
11. E. Hupperetz. - Floralia-Vereenigingen.
12. Verslag der Zomervergadering.
13. Verslag der Wintervergadering.
14. Statuten en Reglement.

Jaarboek 1915.

Inhoud :

1. A. De Wever. - Lijst van Wildgroeïende en eenige Gekweekte Planten in Zuid-Limburg. blz. 1-92.
2. H. Schmitz S. J. - De Nederlandsche Mieren en haar Gasten. blz. 93-238.

Jaarboek 1916.

Inhoud :

1. A. De Wever. - Lijst van Wildgroeïende en eenige Gekweekte Planten in Zuid-Limburg. blz. 1-96.
2. Jos. Cremers. - Uit Limburgs Verleden en Heden. blz. 97-116.
3. H. Schmitz S. J. - Zur Kenntnis der Heleomyzinen von Holl. Limburg. bl. 117-131.
4. Jhr. Dr. Ed. Everts. - Lijst van Coleoptera uit het omliggend gebied van België, de Rijnprovincie en Westfalen, die wellicht in de prov. Limburg zouden kunnen ontdekt worden. blz. 133-150.

Jaarboek 1918.

Inhoud :

1. A. De Wever. - Lijst van Wildgroeïende en eenige Gekweekte Planten in Zuid-Limburg. blz. 1-92.
2. J. Heimans en G. Romijn. - Verslag van het Biologisch onderzoek van de Maas en hare oevers ingesteld ingevolge opdracht van het Natuurhist. Genootsch. in Limburg. blz. 93-145.
3. H. Schmitz S. J. - Die Phoriden von Holl. Limburg. bl. 147-164.
4. Dr. A. Willemse. - De Flora van Noord-Limburg. bl. 165-177.

Jaarboek 1919.

Inhoud :

1. A. De Wever. - Lijst van Wildgroeïende en eenige Gekweekte Planten in Zuid-Limburg. blz. 1-34.
2. F. Rüschkamp S. J. - Coleoptera Neerlandica und die Lokalfauna Süd-Limburgs. blz. 35-80.
3. G. Romijn. - Hydracarinen in Limburg 1918, 1919. blz. 81-90.
4. H. Schmitz S. J. - Die Phoriden von Holl. Limburg. blz. 91-152.
5. Dr. A. Willemse. - De Flora van Noord-Limburg. blz. 153-162.

Jaarboek 1920-1923.

Inhoud :

1. A. De Wever. - Lijst van Wildgroeïende en eenige Gekweekte Planten in Zuid-Limburg. blz. 1-48.
 2. H. Schmitz S. J. - Typenstudien van Phoriden. blz. 49-59.
 3. P. C. Riotte. - Die Raubvögel der holl. Provinz Limburg. blz. 61-96.
 4. C. Willemse. - De rechtvleugelige insecten (Orthoptera) van Limburg. blz. 97-119.
-

Natuurhistorische Uitgaven:

De Uitgever van het Natuurhistorisch Maandblad houdt voorraad van werken, welke in Nederland op Natuurhistorisch gebied verschenen zijn of nog zullen verschijnen.

Hij zal hiervan geregeld eene lijst met bestelkaart op den Omslag van het Maandblad publiceeren.

Op het oogenblik biedt hij aan:

P. H. Schmitz S. J.:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek** op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

Ingevuld terug te zenden aan den Uitgever,
M. HUYDTS — Breedestraat No. 2 — Maastricht.

Ondergeteekende

.....
straat

plein

No.

laan

te

verzoekt *haar* te willen zenden exemplaren van
hem

P. H. SCHMITZ S. J.:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

tegen den prijs van fl. per exemplaar.

(Handteekening)